

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Интегритетот на изборите: Заштита на основите на демократијата

Implemented by:

International Foundation
for Electoral Systems

Разбирање на интегритетот на изборите

Кога се оценува квалитетот на изборниот процес, често се повикуваат на „слободни и фер избори“. Во овој контекст, што значи терминот „интегритет на изборите“ и како се поврзува со другите квалификации и воспоставени принципи на демократските избори?

Интегритетот на изборите е поширок концепт кој ги вклучува принципите на слобода и правичност на изборите, но се проширува многу подалеку од нив. Како што се развиваше разбирањето на демократските процеси и нивната комплексност продолжи да се зголемува, интегритетот на изборите се појави како посеопфатна рамка и за спроведување и за оценување на изборите.¹

Нуди нијансирана и холистичка перспектива, земајќи го предвид целиот изборен циклус - од предизборните подготовки до постиборната анализа. Контролирајќи го квалитетот на процесот во секоја фаза, интегритетот на изборите ја испитува транспарентноста, непристрасноста, отчетноста и професионалноста на изборната администрација и другите институции, истовремено оценувајќи ја отпорноста на системот против манипулации, измами и субверзија. Покрај тоа, интегритетот на изборите го зема предвид поширокиот законодавен и политички контекст во кој се случуваат изборите, вклучувајќи ги и регулативите за финансирање на кампањите, медиумското покривање, механизмите за решавање спорови и целокупната политичка клима.

Во својата суштина, интегритетот на изборите се обезбедува кога комплексната таписерија на заштитни мерки и практики овозможува одржување на избори на начин кој е фер, транспарентен, инклузивен и отпорен на несоодветно влијание, а со тоа ја одразува волјата на електоратот и ја негува неговата доверба.

Една разлика помеѓу облогата на демократскиот легитимитет и вистинскиот демократски легитимитет е интегритетот на изборите. Онаму каде што изборите имаат интегритет, се почитува основниот демократски принцип на политичка еднаквост; граѓаните ги избираат своите лидери и ги држат отчетни.²

Во ера на зголемена политичка поларизација и обиди за поткопување на демократските процеси, разбирањето и заштитата на интегритетот на изборите никогаш не биле покритични.³ Овој труд разгледува некои од клучните современи предизвици за интегритетот на изборите и ја истражува улогата што граѓаните, особено младите луѓе и граѓанските организации (ГО), можат да ја играат во неговата заштита.

¹ Неодамнешната иницијатива, Глобална мрежа за обезбедување интегритет на изборите ([Global Network for Securing Electoral Integrity](#)), ги обединува организациите кои работат низ целиот свет за промовирање, одбрана и зајакнување на рамките и практиката на интегритетот на изборите.

² [Продлабочување на демократијата: Стратегија за подобрување на интегритетот на изборите во светот; Извештајот на Глобалната комисија за избори, демократија и безбедност \(Deepening Democracy: A Strategy for Improving the Integrity of Elections Worldwide; The Report of the Global Commission on Elections, Democracy and Security\)](#), септември 2012 година, стр. 12.

³ Меѓу другите алатки, беше развиен Индекс на перцепција на интегритетот на изборите за мерење на интегритетот на изборите. Погледнете го [извештајот PEI 10.0](#) кој опфаќа 586 избори во 170 земји одржани во периодот 2021-2023 година.

Зошто е важен интегритетот на изборите?

Интегритетот на изборите е важен од неколку клучни причини:

Исполнувањето на меѓународните обврски и заштитата на правата

• Принципите отелотворени во интегритетот на изборите произлегуваат од меѓународните обврски, стандарди и добри практики во областа на изборите. Со одржувањето на изборниот интегритет, земјата ја покажува својата посветеност на овие меѓународни норми и на заштитата на основните човекови права што тие ги штитат.

Легитимитет на владата

• Интегритетот на изборите е клучен за воспоставување и одржување на легитимитетот на избраните влади. Кога изборите се спроведуваат со интегритет, добиената влада може да бара вистински мандат од народот, зајакнувајќи го својот авторитет и способност ефективно да владее.

Доверба на јавноста во демократските институции и процеси

• Интегритетот на изборите ја поттикнува довербата на јавноста во демократските институции и процеси. Кога граѓаните ќе видат дека нивните гласови имаат влијание и дека изборите се фер и транспарентни, тие се со поголема веројатност да продолжат да учествуваат во јавниот и политичкиот живот и да ги прифатат резултатите од изборите, дури и кога нивните претпочитани кандидати не победуваат.

Спречување на конфликти

• Изборите кои се карактеризираат со интегритет можат да послужат како механизам за мирно пренесување на власта и решавање на политичките спорови. Спротивно на тоа, изборите со недостатоци можат да предизвикаат социјални немири и насилни конфликти, поткопувајќи ја стабилноста.

Поттикнување на демократска култура

• Одржувањето на редовни избори со интегритет помага да се воспостават и вградат демократски норми и практики. Со текот на времето, ова придонесува за градење на посилна демократска култура каде што граѓаните се поактивно вклучени во политичкиот процес и сè повеќе ги држат своите лидери отчетни.

Современи предизвици за интегритетот на изборите

Нема избори без недостатоци. Истражувањата и извештаите од меѓународните и граѓанските набљудувачки организации постојано истакнуваат различни предизвици кои опстојуваат низ изборите низ целиот свет. Вообичаените проблеми вклучуваат нејасни или премногу рестриктивни правни рамки, недостаток на независност и непристрасност во изборните органи и јавните институции, ограничувања на гласачкото право, внатрешна изборна администрација и слаби механизми за решавање изборни спорови кои не успеваат да обезбедат навремени и ефикасни правни лекови. Справувањето со овие сериозни предизвици за интегритетот на изборите е од клучно значење за зачувување на демократските процеси.

Во исто време, изборните процеси се повеќе се загрозени од нови и еволуирачки прашања и феномени, кои можат да го комплицираат, па дури и да го загрозат спроведувањето на изборите. Овие предизвици бараат постојана будност, методолошки иновации и развој на робусни политики и практични решенија за да се обезбеди изборите да останат фер, отпорни и веродостојни.

1. Политичка корупција, недозволено влијание, злоупотреба на јавна функција и ресурси

Иако ова не се нови феномени, политичката корупција, незаконското влијание и злоупотребата на јавните функции и ресурси и понатаму претставуваат значајни предизвици за интегритетот на изборите. Практиките како купување гласови, манипулација со избирачките списоци и несоодветно влијание врз изборите и јавните службеници се широко распространети во некои контексти, искривувајќи ја правичноста и кредибилитетот на изборните процеси. Кога јавните ресурси и средства се злоупотребуваат за да се добие неправедна предност, принципот на еднаква конкуренција меѓу кандидатите е компромитиран.

Клучно прашање поврзано со овие предизвици е регулацијата на финансирањето на кампањите. Кога системите за финансирање на кампањите се слаби или слабо спроведени, тие оставаат дупки кои овозможуваат избегнување на еднаквоста, транспарентноста и одговорноста. Недоволните рамки за финансирање на кампањите се една од клучните слабости во интегритетот што честопати ги истакнуваат меѓународните набљудувачи.

Во овој контекст, платената и спонзорирана содржина, особено во онлајн медиумите, се појави како посебен предизвик, бидејќи може да се користи за прикриено влијание врз однесувањето на гласачите, во корист или неповолност на некои кандидати, заобиколувајќи ги рамките за правичност, откривање и транспарентност. Неодамнешните напори во рамките на Европската унија (ЕУ), како што е регулативата за транспарентност и таргетирање на политичкото рекламирање (ТТПР) од април 2024 година, имаат за цел да се справат со можното незаконско влијание преку задолжување на спонзорите на содржини, онлајн и офлајн, да обезбедат транспарентност во политичкото рекламирање. Овие мерки имаат за цел да им олеснат на корисниците да знаат кога им се прикажува платена или спонзорирана содржина, кој ја платил и зошто им се прикажува. Сепак, ефикасноста на ТТПР, која ќе биде целосно применлива само од октомври 2025 година, е доведена во прашање од некои поради отсуството на јасни обврски за длабинска анализа за онлајн платформите и нивното влијание, вклучително и надвор од ЕУ, останува да се процени.⁴

2. Дезинформации и средина за ранливи информации

Дезинформациите се појавија како една од главните закани за интегритетот на изборите во целиот свет. Тоа може да манипулира со јавното мислење, што доведува до недоверба во институциите и изборните резултати.⁵ Онлајн просторот, особено социјалните платформи, стана место за ширење на лажни информации, брзо стигнувајќи до голема публика. Борбата против ова бара повеќестран пристап, вклучувајќи регулатива, мониторинг и спроведување, но исто така и проактивна

⁴ Види [Заедничка изјава на граѓанското општество: Препораки за имплементација на Регулацијата за транспарентност и таргетирање на политичкото рекламирање \(Joint Civil Society Statement: Recommendations on the Implementation of the Regulation on Transparency and Targeting of Political Advertising\)](#), февруари 2024 година.

⁵ [Дезинформации и изборен интегритет \(Disinformation and Election Integrity\)](#), Документ со упатства за изборните програми на НДИ, НДИ.

комуникација („pre-bunking“ - предобелоденување на дезинформации), граѓанско образование и градење на дигитална отпорност на граѓаните.⁶

ЕУ одговори на овие предизвици со важни регулаторни мерки, како што е [Законот за дигитални услуги](#), кој е на сила од февруари 2024 година, кој им наложува на технолошките компании да ги следат и отстрануваат штетните содржини. Зајакнатиот [Кодекс на пракса за дезинформации од 2022 година](#) дополнително ги истакнува обврските на онлајн платформите. Зголеменото внимание и притисокот ги натераа технолошките фирми да ги зајакнат своите политики против дезинформациите.⁷ На меѓународно ниво, исто така, се појавија многу иницијативи за мониторинг, проверка на фактите и разоткривање (de-bunking).⁸

Сепак, проблемите остануваат. Тактиките за дезинформации растат во софистицираност, а компаниите за социјални медиуми продолжуваат да се борат за ефикасно спротивставување на информациските закани. Предизвиците произлегуваат од ограничените ресурси и резултирачкиот фокус на напорите за следење главно на официјални извори, оставајќи го она што се шири од лажни медиуми, страници и сметки често непроверено.

3. Технологии

Технологиите сè повеќе се користат во изборите низ целиот свет за да се рационализираат и забрзаат процесите, да се подобри точноста и да се подобри пристапот на гласачите. Ова вклучува зголемен интерес и експериментирање со машините за електронско гласање, биометриска идентификација на гласачите, камери, системи за сумирање на гласовите и онлајн гласање. Сепак, без темелно планирање, тестирање, постепено спроведување и обука, технологиите можат да воведат нови прашања, потенцијално поткопувајќи го интегритетот на изборите, наместо да ја градат довербата на јавноста.

Во овој контекст, порастот на алатките за вештачка интелигенција (ВИ) кои се повеќе се користат на изборите, со добри и лоши мотивации, претставува нови предизвици.⁹ Негативниот потенцијал на ВИ лежи во капацитетот да создава и шири лажни информации и да ги искривува перцепциите на гласачите преку *deep-fakes*, изменети слики, клонирање на глас или синтетички вести.¹⁰ Како одговор, [Законот за вештачка интелигенција](#) на ЕУ и [Рамковната конвенција за вештачка интелигенција, човекови права, демократија и владеење на правото на Советот на Европа](#), и двете усвоени во 2024 година, како и новите доброволни инструменти и насоки имаат за цел да се

⁶ Видете, на пример, [Заедничката работа на германското Министерство за внатрешни работи за борба против манипулации](#) пократко ги сензибилизира граѓаните за штетите од дезинформациите пред европските избори во 2024 година.

⁷ Меѓу другите, [Google Met](#) и [TikTok](#) објавија дека усвоиле низа мерки поврзани со дезинформации, транспарентност на рекламирањето и ВИ пред европските избори во 2024 година.

⁸ На пример, [Европската опсерваторија за дигитални медиуми](#) ги обединува проверувачите на факти, експертите за медиумска писменост и истражувачите со цел подобро разбирање, анализа и следење на дезинформациите.

⁹ [Изборите за Европскиот парламент ќе послужат како лакмус тест за борбата против дезинформациите](#). Центар Вилсон, мај 2024 година.

¹⁰ [Градење отпорност против операциите за влијание врз изборите, Подготовка за европските избори во 2024 година и потоа](#), ИФЕС, април 2024 година.

справат со овие ризици, истовремено поттикнувајќи одговорни иновации.¹¹ Сепак, ова е област која брзо се развива и која бара тековни истражувања и ажурирање на политиките за да се обезбеди ефикасност.¹²

4. Закани за дигитална и сајбер-безбедност

Зголемената употреба на технологијата во изборите претставува дополнителен ризик како што се закани, обиди или напади врз технолошката инфраструктура. Нарушувањата или исклучувањата во работењето, хакирањето на системите за гласање и прекршувањата на податоците се меѓу честите грижи за операциите за гласање на меѓународно ниво. На глобално ниво, многу земји пријавуваат сајбер напади врз нивните комуникации поврзани со избори, обработка и складирање на податоци и системи за гласање кои имаат за цел да го нарушат или дискредитираат изборниот процес.¹³ Иако системите може да бидат ранливи на секаков вид надворешно мешање, во некои случаи обидите за злоупотреба на информатичките технологии доаѓаат од домашни актери со интерес за исходот од изборите. Ова вклучува манипулативни мерки од страна на државните актери или нивните полномошници, како што се тајно манипулирање со информации за поддршка на одредена политичка агенда или ограничувања на пристапот до извори на информации или интернет во целина.¹⁴ Интегритетот на дигиталните системи е обезбеден кога тие се способни да идентификуваат, спречат и издржат секаков вид манипулација со нивните функционалности.

5. Странско и злонамерно мешање

Во изборните процеси широм светот, исто така, се зголемуваат обидите за влијание од странски сили или злонамерни актери. Честопати добро координирани, ваквите прикриени или отворени обиди за нарушување или промена на текот на изборниот процес, освен можните штетни политички, економски или социјални мотиви, најчесто имаат за цел да посеат сомнеж во јавноста, незадоволство и на крајот да ја поткопаат довербата во демократските системи.¹⁵

Заштитата на изборите и спротивставувањето на ваквите надворешни закани стана приоритет за многу влади. Во рамките на ЕУ, беше изработен [Акциониот план за европска демократија](#), а потоа и пакетот [за одбрана на демократијата](#), давајќи им поттик на неколку законски и незаконски иницијативи во насока на заштита на европскиот демократски простор и отпорноста на изборите.¹⁶ Бројни механизми за координација и превенција распоредени без оглед¹⁷ на тоа, Специјалниот комитет на ЕУ за странско мешање предупреди пред европските избори во 2024 година за

¹¹На пример, беа усвоени збир на доброволни обврски како дел од [Изборниот договор за ВИ](#) со учество на неколку истакнати технолошки фирми. Погледнете ги и [упатствата за избори на Законот за дигитални услуги](#) на ЕУ.

¹²[Дали интегритетот на изборите е составен дел од Законот за ВИ?](#) Европско партнерство за демократија, јули 2024 година.

¹³[Дигитално мешање во изборите, Слобода на интернет 2019 Клучни наоди: Политичарите и крајно пристрасните во корист на политичка партија користат дигитални средства за да манипулираат со изборите](#), 2019.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Op. cit.*, fn 10.

¹⁶ Видете [Protecting Democracy](#) за различни заштитни мерки и иницијативи.

¹⁷[Заклучоците на Советот за демократска отпорност: Заштита на изборните процеси од странско мешање](#) ги опишуваат мерките и механизмите распоредени пред европските избори во 2024 година.

веројатноста за сè поголемо и пософистицирано странско мешање и тактики за дезинформирање.¹⁸

Улогата на младите и граѓанските организации во заштитата на интегритетот на изборите

За демократските процеси да бидат вистински репрезентативни, од суштинско значење е сите сегменти на општеството, вклучително и младите и граѓанското општество, да бидат активно вклучени и да им се дадат можности значајно да придонесат. Нивното учество е клучно за справување со различните предизвици за интегритетот на изборите. Младите луѓе носат нови перспективи и технолошка експертиза, додека граѓанските организации можат да дадат важна партиципативна перспектива и перспектива за човековите права. Постојат неколку начини како младите луѓе активно вклучени во јавниот и политичкиот живот и граѓанското општество можат да придонесат за заштита на интегритетот на изборите:

Вклучете се во политички активности, кампањи и изборни операции

- Вклучете се во активностите на политичките партии, вклучително **и преку помладици на политички партии и движења**, како начин за стекнување изложеност на прашања, динамика и можности за политичко учество. Алтернативно, размислете за доживување изборни кампањи преку активности за кои можеби не е потребна формална политичка припадност, вклучувајќи волонтерска поддршка за време на настани поврзани со кампањата, дистрибуција на материјали за кампањата, кампањи на социјалните медиуми или собирање потписи за поддршка на кандидатите. Овие форми на ангажман можат да бидат корисни елементи за секое идно активно политичко вклучување преку кандидатура.
- Истражете ги можностите за работа во **изборните комисии**. Да се стекнат со потребните вештини и знаења за да можат да го поддржат организирањето на изборите во согласност со демократските принципи и добрата практика, да имаат корист од обуката за работење за време на избори.

Придонес кон следењето и известувањето поврзано со изборите

- Организирајте, поддржувајте, приклучувајте се на коалиции и/или учествувајте во активности за **следење на изборите**. Таквите активности придонесуваат за транспарентност, обезбедуваат пријавување на какви било неправилности, може да ги одвратат потенцијалните малверзации и да изградат доверба кај јавноста.¹⁹
- Придонес кон напорите за **следење на онлајн медиумите и социјалните мрежи**. Методологиите и алатките се достапни и се развиваат, внимавајте што најдобро функционира во контекстот.²⁰

¹⁸ *Op. cit*, fn 10. Во јуни 2024 година, беше откриена голема кампања за дезинформации – [Операција преоптоварување \(Operation Overload\)](#). Таа беше дизајнирана да шири проруска пропаганда, таргетирајќи ги проверувачите на факти, медиумите и истражувачите на глобално ниво за да ги совлада глобалните истражувања за дезинформации и заедницата за проверка на факти.

¹⁹ На пример, [набљудувањето на изборите Агора](#) го спроведува и се фокусира на прашања од релевантност за младите.

²⁰ Погледнете ги, на пример, [Водичот за граѓанско општество за следење на социјалните медиуми за време на изборите](#) од страна на ДРИ и НДИ, Прирачникот за [следење на](#)

Разоткривање и борба против дезинформациите

- Воспоставете и/или придонесете кон напорите насочени кон следење, анализирање и **разоткривање на дезинформации**. Следење на напорите на технолошките компании да развијат и имплементираат рамки за ограничување на ширењето на таквите содржини. Барајте партнерства за да ги искористите достапните алатки и технологии за следење.²¹
- Придонесете во напорите за **проверка на фактите**, разоткривање и предобелоденување (на дезинформации) за спротивставување на лажните наративи.²²

Подигнете ја свеста, мобилизирајте и поддржете го пристапот до информации

- Спроведете **едукација на гласачите** за подигнување на свеста за принципите на демократските избори, законите за изборниот интегритет и важноста на учеството. Ова може да се направи преку организирани кампањи, инспирирајќи се од обилни примери на успешни прилагодени кампањи низ целиот свет,²³ барајќи партнерства за засилување на досегот, создавање на едукативни алатки и промотивни пакети за преземање, но и искористување на моќта на индивидуалното објавување и споделување од страна на активните граѓани.
- При идентификување на долгорочни проекти и кампањи за поддршка, да се даде приоритет на оние кои се фокусирани на развој на **медиумската и дигиталната писменост**.
- Во преоптоварената информативна средина, групите и иницијативите на граѓанското општество можат да го поддржат пристапот до **веродостојни информации за гласачите** преку помагање на збирните понуди за образование и посочување на јавноста на најдобрите достапни ресурси.

Вклучете се во дијалог, политика за информирање и донесување одлуки, застапувајте за реформи

- Поддршка и вклучување во **партиципативни формати** кои го олеснуваат вклучувањето и дијалогот за различни групи на општеството со носителите на политики и одлуки околу темата на изборите. Промовирање на културата на зборување, да се слушнат гласовите и учеството, вклучително и од страна на младите луѓе, преку формати како дебати, политички натпревари, симулација на избори, младински парламенти, групи и собранија.²⁴
- Вклучете се во **застапување** со креаторите на политики за промовирање на изборните реформи. Идентификување на клучните области и недостатоци,

[социјалните медиуми на ДРИ](#) и [Упатствата на ОБСЕ/ОДИХР за набљудување на изборните кампањи на социјалните мрежи](#).

²¹ Меѓу другите алатки, [софтверот на НДИ Fact-a-lizer](#) (стр. 7) го олеснува следењето на социјалните медиуми и вклучува функции за откривање манипулации, овозможувајќи, на пример, подобро забележување на инфлуенсери и ботови.

²² Релевантните ресурси на ЕУ вклучуваат: [Обука за Fakespotting](#) од страна на Европскиот проект на програмата Еразмус+; мапирање на организациите за проверка на фактите на ЕДМО, [EUfactcheck](#) и [EUvsDisinfo](#).

²³ Погледнете пример за [ефикасна меѓусекторска партнерска кампања](#) пред европските избори во 2024 година од страна на Европскиот младински форум со Sony Music Group и истакнати уметници. Погледнете го и видеото за кампањата на [ЕУ „Use Your Vote“](#) (504 милиони прегледи) и кампањата [„Rock the Vote“](#) во САД.

²⁴ Меѓу мноштвото примери на глобално ниво, [Дебати на млади во Албанија](#) (стр. 25) и симулација на [младински парламент](#) во Непал (стр. 61) може да се искористат како успешни иницијативи кои го олеснуваат учењето и учеството на младите во јавниот живот и контактите меѓу младите и политичарите.

вклучително и врз основа на проценките на ГО и извештаите од набљудувањата. Напорите за лобирање кои се однесуваат на зголемено младинско учество може да вклучуваат промоција на намалување на возраста за гласање и кандидирање на избори.²⁵

Заклучок

Интегритетот на изборите е од фундаментално значење за здравјето и одржливоста на демократските системи. Сепак, интегритетот на изборите се соочува и со долгогодишни и со нови предизвици кои се закануваат да ги поткопаат неговите принципи. Прашањата како што се купувањето гласови, манипулацијата со избирачките списоци и злоупотребата на јавните функции и ресурси продолжуваат да ја поткопуваат правичноста на изборите. Дополнително, подемот на дигиталните технологии вовеле нови закани, како што се ширење на дезинформации, сајбер напади врз изборната инфраструктура и манипулација или недостаток на транспарентност околу онлајн содржините. Овие еволуирачки предизвици бараат цврст одговор од сите засегнати страни, вклучувајќи ги и младите лидери и граѓанското општество. Како идни лидери и активни граѓани, младите политичари и граѓански организации имаат единствена одговорност да обезбедат изборите да бидат слободни, фер и кредибилни. Со вклучување во мониторинг на изборите, борба против дезинформациите, едукација на гласачите и застапување за реформи, тие можат да помогнат во заштитата на интегритетот на изборите.

Овој документ е подготвен во рамките на Програмата за поддршка на изборите на Владата на Швајцарија, имплементирана од Меѓународната фондација за изборни системи (ИФЕС). Ставовите, мислењата и содржините изразени во овој документ не мора да ги одразуваат ставовите на донаторот, проектот или имплементаторот.

²⁵ Погледнете примери на кампањи водени од младите од страна на [Европскиот младински форум](#), [Националниот младински совет на Ирска](#) (European Youth Forum, National Youth Council of Ireland) и [Generation Citizen](#) (САД) кои го промовираат намалувањето на возраста за право на глас.